

ภาควิชาการ/ภาษาอังกฤษ

VERSIFICATION IN THE ISAN MAHACHAT SUNG-SERMON

Assistant Professor Dr. Dipti Mahanta
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus

The sermon text can be regarded as a literary text that comprises of such pure literary elements as compositional form, art of using language and content. In this chapter we will analyse the poetic elements in the Isan version of the Mahachat Sermon as used in *thet laeh* or sung-sermon form. The Isan Mahachat Sermon has been composed by many sung-sermon practitioner monks, both in the lyric and prosaic forms. We have used the text “Phimpha Laeh Mahachat 13 Kantha (Isan version)” พิมพ์พาทแหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ (สำนวนอีสาน) for analysis.

Each line of verse in the Mahachat text composed by the reputed sung-sermon practitioner monk, venerable Phrakhrū Sutasarapimol (Phramaha Phimpha Dhammadino) contains nine or eleven syllables or words – four, five or six words in the first half-line (hemistich) and five or six words in the second half-line. The half-lines on the page are written with space in between as seen in the following quote –

๑ กัณฑ์ทศพร (Section I. lines 1–13, p. 4–5)

บัดนี้เชิญฟังเรื่อง

มหาเวสสันชาดก

ฉันทิลิบรรยายยก

เทศนาจาซ็อน

เป็นคำกลอนอีสานแท้	กระแสเสียงสรรเสก
ฝากเป็นเอกลักษณ์ไว้	ผู้ฟังได้อันตรอง
ขอเชิญพวกพี่น้อง	พ่อและแม่สาธุชน
หมัดสู้คนที่มาฟัง	ให้จ้อจำเอาไว้
ตอนพระโพธิญาณไท้	ของเฮาเสวยชาติ
เป็นมหาเวสสันถ์ท่าน	ได้ทานสร้างแต่งกุศล
บารมีสิ้นลัม เต็มเปี่ยมได้บำเพ็ญ	
นับว่าเป็นแนวทาง	ได้อย่างตามงามสัน
จั่งว่าคนใดอยู่ กระทำตามครองฮีต	
หวนรำลึกนึกไว้	คนนั้นประเสริฐหลาย
นี้หากเป็นชาติทำย	ที่ยิ่งใหญ่โพธิสัตว์

Section 1 Thosaphon

Welcome now to listen to	Maha Vessandon Jataka
I will deliver	the sermon
In Isan rhythmic lyric	with insertion of spoken words
Preserve it as an identity	for the listeners to reflect upon
Welcome all kith and kin	father and mother devotees
All who have come to listen	give it to you for remembering
When the divine	Bodhisattva Phra Bodhiyana of ours was born
As Vessantara	He gave donations for accruing good deeds
He had enormous perfections	full of meritorious deeds
That can be reckoned	as the wonderful way

If anyone knows follows this traditional path
 Recalls and keeps it in mind then such a person is superb
 This is the last birth of the great Bodhiyana

Sila Viravong (1970: 12-13) has illustrated the different types of conventional forms of rhyme patterns. He classifies rhyme into internal and external rhymes. Internal rhyme (*samphat nai*), or middle rhyme, is rhyme which occurs in a single line of verse. Internal rhyme refers to words which are in the same line, and which are harmonious or which rhyme with each other, particularly within that line. This type of rhyme is used profusely in the Mahachat text.

There are two kinds of internal rhyme, that is, vowel rhyme and consonant rhyme.

1. **Vowel rhyme (*samphat sara*):** Internal rhyme comprises of words that are connected or harmonious because they have the same vowel sounds and are in the same line. There are two kinds of vowel rhyme:

A. Paired-word rhyme (*samphat thiam khuu*) refers to words which have the same vowels and which are adjacent to each other with no other words separating them. Examples are *tam, ngam doi, khoi laek, laen*.

1. นับว่าเป็นแนวทาง ได้ย่ำตามงามล้ำ (Sec. I. line 10, p. 4)

Nab-wa-pen-naeu-thang dai-yang-tam-ngam-lon

That can be reckoned as the wonderful way

2. แปลกประหลาดนาทไต้ บ่เห็นอ่อนบุตรา (Sec. IX. line 34, p. 82-83)

สู่วันมากอยรับ อยู่ด่านดอยคอยจ้อง

Plaek-prahlad-nun-thai bo-hen-on-boot-ra

Su-wan-ma-khoi-rub yu-dan-doi-khoi-jong

She wondered about her children where they could be

Every evening she goes to fetch them from their playing ground

3. ล้อกแล็กแล่น ลมลิ้นเลื่อนไหล (Sec. X. line 74, p. 85)

Lok-laek-laen lom-lin-luean-lai

Playfully deceive muttering flirtatious words

B. Yoked-word rhyme (*samphat thiam eek*) refers to two words comprising of the same vowels which have another word with a different vowel separating them.

1. นับว่าเป็นแนวทาง ได้อย่างตามงามล้น (Sec. I. line 10, p. 4)

Nab-wa-pen-naeu-thung dai-yang-tam-ygam-lon

That can be reckoned as the wonderful way

2. ฟังเอาเกิดสิเกิดผล ประโยชน์มีพูนเพิ่ม (Sec. I. line 18, p. 5)

Fung-aou-therd-si-kerd-phon prayoj-mi-phun-pherm

Listen to gain benefit usefulness that will increase

2. Consonant rhyme (*samphat phayanchana*) refers to words which comprise of the same consonants or which have similar consonant sounds that are placed next to each other in a sequential order within one line, from two words on up, or there may be one word with a different consonant separating them. The characteristics are as follows:

A. Continuous consonant rhyme (*samphat lian akson*) refers to words with the same consonant appearing in a row from two words on up, and having no other consonants intervening. Example:

1. จังว่าคิ้วคาดโค้ง งามเก็กล่อมกัน (Sec. II. line 12, p. 12)

Jung-wa-kheu-khad-khong ngam-ko-klon-kan

Eyebrows so well arched splendidly proportionate all over

2. สมมะโนมาตรแม้ง แสงสร้างสวนผลา (Sec. II. lines 41-42, p. 14)

องค์พระเวสณ์แก่กล้า ควรครอบครองปรางค์

Som-mano-matr(a)-maeng haeng-srung-suan-phla

Yong-phrawes-kae-kla khuan-khrob-khrong-phrang

Respect and show reverence to him one who has build up the garden of merits

Who has fulfilled all perfections deserves to reign over the kingdom

3. จวบกับกรรมเก่า องค์พระเวสณ์กระทำมา (Sec. II. line 67, p. 15)

Juob-kub-kaam-kae-ki ong-phrawes-kra-tham-ma

Conjoined with past volitional actions that Vesantara had ever acted upon

B. Separated consonant rhyme (*samphat khan akson*) refers to two words with the same consonant or spelling, but which have another consonant or vowel separating them. This kind of consonant rhyme is rare in our material only the following few examples are found.

1. จุลพณเหม็ดม้วน ม่วนบ่ม่วนกะจำใจ (Sec. VI. line 106, p. 55)

Julaphon-merd-muan muan-bo-muan-k(a)-jamjai

Julaphon comes to an end be it melodious or not do remember it

2. ชาวลีพีทั้งค่าย มีหลายแต่หากหลาย (Sec. VII. Lines 39-40, p. 60)

หลายกะหลายแต่ไม้ ลำลีใช้กะบ่มี

Chao-siphi-thung-khai mi-lai-tae-haak-lai

Lai-k(a)-lai-tae-mai lum-si-chai-k(a)-bo-mi

ถัดมาเป็นองค์พระ	พุทธโคดมเจ้า (Sec. I. line 14-21, p. 4-6)
ฉันลีนามาว่า	จับสำเนาให้เห็นก่อน
คติธรรมแทรกซ้อน	ลিপอได้ไตร่ตรอง
ขอเชิญชวนพี่น้อง	พ่อและแม่สาธุชน
ฟังเอาเถิดลึกลับผล	ประโยชน์มีพูนเพิ่ม
ทศพรกัณฑ์เริ่ม	ประเดิมมาที่มันม่วง
๑๓ กัณฑ์ถ้วน ๆ	จับม้วนภาคเสียง
พันคาถาตลอดเกลี้ยง	สมบูรณ์แบบเทศนา

Emerged next as the Buddha The Gotama Buddha

This is what I brought to narrate the real story to make you behold at
first

By inserting moral teachings that you can get to think over

Welcome all kinsfolk father and mother devotees

Listen to gain benefit usefulness that will increase

The Thasaphon Chapter begins brought forth for sweet appealing
rendition

13 chapters in all end with vocal rendition

A thousand verse all through and through complete as a Sermon

Since Isan is basically a monosyllabic language, the rules for rhyming are primarily in relationship to this feature of its structure. The basic categories of rhyme in Isan are determined by phonological aspects of the monosyllable. Most Isan monosyllabic words have one of the following three shapes: CVC ดาบ, จ้าง, แม่่น, ทูล; CVVC โดด, เคื่อง, เพียง, เมี้ยน; and CVV ชั่ว, เที้ยว, กล่าว, เตี้ยว. The main categories of rhyme are determined by the relationship of vowels to each

other and how the syllable ends. In Isan, a syllable may end in either a stop, a nasal, or a vowel.

Common Rhyme and Category Rhyme

Normally, two words which rhyme in Isan will have different initials, the same vowels, and, if there are final consonants, the same final consonants. The sets of rhymed words in the following Chart include each of the possible final consonants in Isan and many of the vowel combinations. All these sets were found in rhyme positions in the text composed by Ven. Phimpha.

Rhymed Sets Showing Possible Finals

Stops: words ending in /p/, /t/ and /k/ (rare in our material)

บาบ - ดาบ

bap - dab

Nasals: ก่อน - ช้อน เพิ่ม - เร็ม โกง - โค้ง

khon - chon pherm - rerm kong - khong

Vowels: แก้ว - แล้ว เข้า - เจ้า ได้ - ไย

kaeu - laeu khao - jao dai - pai

The major rhyme pattern for any two words in the preceding sets is the following: **different initials, same vowels, and same final consonants**. For example: /*khon*/ rhyming with /*chon*/. This pattern is called **common rhyme** since it is common to many languages. It is also the rhyme pattern used most frequently by sung-sermon monks.

There is another type of common rhyme found in our data in which **same initials, same vowels but different consonants** such as the words กล่อม - กลอง (*klom-klong*); หลาย- หลาก (*lai-lak*).

In Isan, rhyme is also permitted between words ending in different specific final consonants, but final consonants which come from the same category. This pattern is called *category rhyme*. It can be described as follows: **different initials, same vowels, and different final consonants** from the same category. For example: นาง (*nung*) rhyming with งาม (*ngam*).

เป็นมารดาของนาง ประสูติมางามเยี่ยม (Sec. II. line 6, p. 12)

Paen-marda-khong-nung phrasuet-ma-ygam-yiem

Is the mother of Nung (Phusati) born with great beauty

งามตั้งเดือนวันเพ็ญ เลิศวิไลในหล้า (Sec. II. lines 10-11, p.12)

สองดวงตางามเยี่ยม องค์พระภูคาตโค้ง

Ngam-dung-dieun-wan-phen lers-wi-lai-nai-la

Song-duang-ta-ngam-yiam ong-phra-phu-khad-khong

Beautiful as the full moon superbly gorgeous in the entire world

Her two eyes full of glowing beauty eyelids well curved

In Isan, there are three categories based on phonological aspects of the possible finals. These categories are referred to as: 1) stopped rhyme; 2) nasal rhyme; and 3) open rhyme.

Although both nasal (words ending in /m/, /n/ and /K/ and open rhyme (words ending in vowel sounds) are abundantly used in the text, very little category rhyme of the stopped type (words ending in /p/, /t/ and /k/) occurs in our data.

The following examples of rhymed sets for each of the three categories were found in normal rhyme positions in an extract from the text by A. Phimpha. Tone is irrelevant in common and category rhyme. (Internal rhymes are in

italics, nasal rhymes are underlined and open rhymes are in **bold**, stopped rhymes in bold and **underlined**).

Stopped Rhyme: *baap – haak*

Nasal Rhyme: *paan – naang*

Open Rhyme: *see – mii*

๘ กัณฑ์กุมาร ๑๐๑ พระคาถา

บัดนี้ถึงบท ขึ้น	กุมาร กัณฑ์ เทศน์ ต่อ (<i>Sec VIII. lines 1-21, p.68-69</i>)
ขอเรียนเชิญ ทุกท่าน	สดับข้อภาคแสดง
กุมารกัณฑ์นี้กล่าว แจ้	บ่อนนางนาทมัทรี ฝัน
เนา อยู่ บรรณศาลา	แปลกกะตา เปลอพลั้ง
นับแต่ มา เนา ยัง	ภูมิพะนั่ง ถ้ำ เถื่อน
ได้ เจ็ด เดือน ผ่าน เข้า	พระนาง เจ้า อยู่ เกษิม
คิน นั้น นับ ว่า เริ่ม	นางนิมิต สัง หรณ์
นอนบ่ หลับ ทนทวย	ฮ่วนฮน ออก จน ล้ำ
บัด เด็ก มา จวน แจ้	จ้ง ฝัน เป็น ประหลาด ต่าง
นาง อภัย ยัง กะ บ่ อู้	เห็น หม่อง ปล่อง ไข
ฝัน ว่า ชาย หนึ่ง ได้	ถือ ดาบ คม แข็ง
ชบา แดง ทง ทัด	ใส่ หู ชู กล้าม
เป็น นำ ขาม เกรง ย่าน	ล้ำ ผี มาร อรุ ร บาย
แกว่ง ดาบ ฟัน พาด ต้อง	มัทรี ฮอง สั้น สาย
แสน ลิน บ นอบ ไหว	มัน กะ บ่ หัว ซา
ตัด พา หา ของ นาง	เลือด กระ เซ็น เดิน ฟิง

มัทรีหลงละเมอฮ้อง	ตกพระทัยสะดุ้งตื่น
ครองสติลุกขึ้น	ยังละอื้นลั่นสาย
ต้องลิเป็นเหตุฮ้าย	จึงแปลกต่างคำฝัน
เลยไปหาจอมทั้น	พระเวสน์องค์อ้วนฮ้าย
ให้ทำนายดูบ้าง	ลิมิลางอิหยังแห่น

8 Kuman Section 101 verses

Now the introduction is reached I shall continue the Children's chapter
 Welcome one and all pay attention to this performed part
 This section retells where Masti had ever dreamt
 When she resided in her forest dwelling strange in vision and sight
 Until she came here to the wild place of cave
 Seven months ago in the pavilion resided the queen
 That night was the beginning the ominous dream presaging
 Sleepless and fidgeted worried until fatigued
 As the dawn crept in so eerie a dream she dreamt
 What was it she knew no way to solve it
 Dreamt of a man who brandished a sword strong and sharp
 Wearing the red China rose on his ears, his sinewy muscles all raised
 So dreadfully terrific was it all as if the sinful evil sat beside
 She begged for her life but cared he not the least
 Severed her two hands off instead with blood splattering all over
 She laid unconscious woke up terribly shocked

Resumed her presence of mind and stood up sobbing and shivering
 It must be a terrible accident so eerie a dream
 So she went to the king Vessantara her husband
 To read her dream and predict what omens it presaged

Tone Variant Rhyme

Tone is an additional aspect of Isan syllable which can be used by the sung-sermon composer monk. Consequently, another type of rhyme is found in our data which is determined by differences in tone. We call this type **tone variant rhyme**. The following illustrates the relationship of two words having tone variant rhyme: different tones, same initials, same vowels, and same final consonants. For example: นอง rhyming with น້อง.

Tone rhyme requires a match of two syllables in all aspects but the tone. In terms of the written language, this means that the two words in question are either marked for tone by the use of *mai eek*, *mai thoo*, *jatawa* (markers). In actual speech, the two rhymed words have different tones.

A few sets of tone variant rhymes that are found in the text are –

นอง - น້อง จ້อง - จ๋อง ลม - ล้ม ทาง - ท่าง หลัง - หลั่ง
 หลาย - หล่าย ยอย - ย้อย หน้า - หน้า ม้วน - ม่วน

Alliteration and Assonance

As noted by Carol J. Compton (1979:159) the Isan division of rhyme into categories is different than the divisions familiar to many Western readers. The position of the words as to whether they appear in the same line or between

lines is important. Rhyme between lines is referred to as *samphat nok* or external rhyme. The other major division of rhyme used is *samphat nai* or internal rhyme. Alliteration and assonance are contained in the latter category so they are included under the general heading of rhyme in this paper.

Alliteration (*samphat akson*) is the repetition of consonant sounds at the beginning of words ie. a series of words that begin with the same letter or sound alike. Alliteration is used to create emphasis, to add beauty to the writing style, and occasionally to aid in shaping the mood.

Alliteration is used frequently in the text by Ven. Ajarn Phimpha. He often mixes identical initial consonants in a line, or verse, with other initials which are similar. This use of both same and similar initials in alliterative lines is part of the definition of alliteration provided by Viravong.

....words which use the same consonants or which have sounds which are very much alike placed next to each other in a row within one line [1970:13].

This definition as observed by Carol J. Compton specifically limits alliteration to position of occurrence. Yet alliteration can be found both within lines and across lines in our material.

Alliteration within a line:

เทียมดั่งปูนแปลงปั้น สาวสวรรค์กำเก็ง (Sec. II. lines 7-8, p.12)

เปิงประเทศเขตแคว้น แदनใต้กะชาเซ็ง

Thiam-dung-poon-pleng-pun sao-sawan-kam-kaeng

Perng-phra-thaet-khaet-khwaen daen-tai-ka-cha-chaeng

Likened to the creation of celestial maidens

The entire country far and near ceaselessly talked about her

จั่งว่าคิ้วคาคดโค้ง	งามไ้ก้กล่อมกัน (Sec. II. line 12, p.12)
<i>Jung-wa-khieu-khad-khong</i>	<i>ngam-ko-klom-kan</i>
Eyebrows so well arched	splendidly proportionate all over
ล่อกแล่กแล่น	ลมลั่นเลื้อนไหล (Sec. X. line 74, p. 85)
<i>Lok-laek-laen</i>	<i>lom-lin-luean-lai</i>
Furtively run about	muttering flirtatious words

Alliteration across adjacent lines :

เทียมดั่งปูนแปลงปั้น	สาวสวรรค์ก้าเก็ง (Sec. II. lines 7-8, P.12)
<i>Thiam-dung-poon-pleng-pun</i>	<i>sao-sawan-kam-kaerng</i>
Likened to the creation	of celestial maidens
The entire country far and near	ceaselessly talked about her
งามดั่งเดือนวันเพ็ญ	เลิศวิไลในหล้า (Sec. II. lines 10-11, P.12)
<i>Ngam-dung-dieun-wan-phen</i>	<i>lers-wi-lai-nai-la</i>
สองดวงตางามเยี่ยม	องค์พระภูคาคดโค้ง
<i>Song-duang-ta-ngam-yiam</i>	<i>ong-phra-phu-khad-khong</i>
Beautiful as the full moon	superbly gorgeous in the entire world
Her two eyes full of glowing beauty	eyelids well curved

Alliteration is extensively used in the Mahachat text composed by Ven. Phimpha. Another form of Isan rhyme used is assonance. Assonance (*samphat sala*) – is the repetition of vowel sounds, most commonly within a short passage of verse.

For the most part, the assonance in our material is found within lines: occasionally it may also be found across adjacent lines. Some examples of assonance from the material are given below.

Assonance within lines:

บีนสลนเสลือกลัม โชมโชโกงโกย (Sec. VII. line 67, p. 61)

Buen-salon-saluea-klom chom-cho-kong-koi

Push ahead in a vain attempt physically decrepit and tiring

(The metaphorical meaning is when something is done with force and slipshod manner the outcome is of no good or just useless, for example, in a situation when one is tirelessly climbing a mountain heaving and panting without even reaching to the top or summit.)

ลอกแล็กแล่น ลมลินเลือนไหล (Sec. X. line 74, p. 85)

Lok-laek-laen lom-lin-luean-lai

Furtively run about muttering flirtatious words

Assonance and alliteration may not only be found in individual lines, but often they are used together within the same line.

เถาวัลย์เกี่ยว เกลียวย่อยย่อยหย่อน (Sec. VII. line 84, p. 61-62)

เป็นมะหลิ่งตั้งต้อน ยวมยัว้วัวแดน

Thawal-kiaew kliaew-yoi-yoi-yon

Pen-ma-ling-ting-tong yuom-yuao-thua-daen

The vine its strands and hanging branches swinging

Creeping up and down dangling all over

สัตว์ในดงแดนนี้	หมูมีชะนีป่า (Sec. VII. lines 110-111, p. 63)
ทั้งจัวควายช้างม้า	หมาเม่นมั่งเมย
<i>Sat-nai-dong-daen-nii</i>	<i>moo-mii-cha-nii-paa</i>
<i>Thang-ngua-khuwai-chang-maa</i>	<i>ma-men-mung-maeu</i>
Animals in this territory	swine, gibbon
Even cow, buffalo, elephant, horse, dog, porcupine, deer abound	

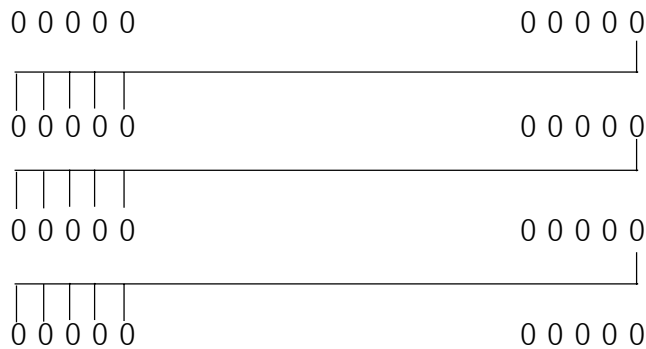
Characteristic of versification

Isan poetry is marked by many different styles of versification – each poetic style having its distinct characteristic such as grouping, wording (syllable), rhyme, etc. The *Roi Krong* or poetic writing comprises of many types such as – *Krong, Chan, Kaap, Klon, Rai* etc. Sila Viravong (2485 : 2-56) has classified the form of Isan poetic writing of *Roi Krong* style into 5 types – *kaap, klon, krong, rai* and *sok*. Each of these forms of poetic composition can be further classified such as *klon* can be classified as *klon lam* (sung-klon), *klon aan* (read-klon), *klon phaya-yoi* (short proverbial klon); *krong* can be classified as 5 or *Wisachumalidan* – *krong suphap* (polite khlung) or *mahasinthumali*; *rai* classified as *rai wachirapanti, rai mahawachirapanti, rai yao* (long rai) etc. In the Vessantara Jātaka of the Isan version composed by Ven. Phimpha, *Rai Yoa* type of rhyme predominates almost the entire text with little variations.

Rai Yao Composition

According to Sila Viravong the *rai yao* composition of the Isan type has the following pattern.

1. The number of verse has no limit. The number of words in each verse varies from 5 to maximum 14.
2. The last word of each verse rhymes with any word in the following verse and follows this pattern until the end.

In the Vessantara Jataka of the Isan version composed by Ven. Phimpha this type of rhyme predominates almost the entire text with little variations.

๖ กัณฑ์จุลพน ๓๕ พระคาถา

โปรดสดับรับข้อ	ธรรมภาคกระแผลเสียง
เป็นสำเนียงสำนวน	ภาคอีสานเสียงแหล่
ชาดกแปลประพันธ์เพิ่ม	โดยพิมพ์พญาเอก
สรรเสกคัดเลือกเฟ้น	เอามาเล่นเอ่ยเสียง
บัดนี้ฟังต่อเนื่อง	มหาชาติกัณฑ์ที่หก
จุลพนลียอยก	เทศนาจาซ้อน
กล่าวถึงตอนพราหมณ์เขา	พนาเขาดั้นป่า

6 Julaphon Section 35 verses

Listen attentively to the **applied-sermon**

In the accent and **idiom** of Isan **sung-sermon**

Jataka in translation and new **composition** by Phimpha the expert in **versification**

Selective **interpolation** brought forth for **sermonizing**

Now listen in **sequencing** the sixth section of Mahachat **sermon**

I uphold the **Julaphon sermon**

Shall narrate till the **beginning** when in the forest the Bodhisat is **entering**

The pattern of rai composition is maintained all throughout the text even when parts of certain sections are presented in prosaic form to indicate discourses which are recited in a simple reading style without the fusion of any rhythm or sung-sermon (*laeh*) style as found in the *Chaksat* section when Vessantdom is welcomed to the Cheung City known as “*Laeh Chakchat Ban Chern*” and in *Lakhon* section when Phusadee offers apparel to Masti to be worn known as “*Laeh Nakhon Taem Ta Fa*”.

It can be concluded that rhythm and words are bound together in the Isan Mahāchat sermon, and the meticulously arranged sermon wordings that are soothing to the ears are conducive to the development of *bhavana* or a meditative state in the listeners. Alliterative words and phrases abound in the text and receive reinforcement because of their phonological structure. Since the Isan language is tonal, word selection is based on particular sequences of tone that enhance the rhythmic scheme. At one level the thematic structure

guides the sung-sermon practitioner monks by providing the fixed format of thirteen sections of the Mahāchat Jātaka within which they can create and improvise without altering the basic story. At another level the poetic structures such as the rhyme schemes and diction used do the same. It is the interaction of these two levels of structure which give the monks the freedom to create.

References

- Compton, J. Carol. **Courting Poetry in Laos : A Textual and Linguistic Analysis.** Special Report No. 18, Northern Illinois University. 1979.
- ปรีชา พิณทอง. **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ.** อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม. ๒๕๓๒.
- ลีลา วีรวงศ์. **แบบแต่งกลอนไทยเวียงจันทน์.** ม.ป.ท. ๒๕๔๕.
- _____. **ฉันทลักษณ์ ไวยากรณ์ลาว ภาคสี่.** เวียงจันทน์ : กระทรวงศึกษาธิการ. ๑๙๗๐.
- พระมหาวีรวงศ์ (สมเด็จ), **พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง.** กรุงเทพมหานคร. ๒๕๑๕.
- พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.) **พิมพ์า แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ (สำนวนอีสาน).** ขอนแก่น : บริษัท ขอนแก่น คลังนันทกรรม จำกัด. ๒๕๕๙.